

בעניין ניסוך המים והמנסכס בחוץ

כתב הרמב"ם פרק י"ט מהל' מעשה הקרבנות הל' ג' מכאן אמרו וכו' או המנסך שלושה לוגין יין או מים בחוץ חייב שנאמר לא יביאנו לעשות אותו, כל המתקבל בפנים חייבין עליו בחוץ עכ"ל. ומפרש הכ"מ שמה שכתב הרמב"ם דהמנסך ג' לוגין מים בחוץ חייב בברייתא זבחים דף ק"י ע"ב ומשמע הברייתא שניסוך מים זה יהיה בחג וכן פירש רש"י ורבינו קיצר כמובן עכ"ד.

ובמרכבת המשנה כתב ותמיהני על הכ"מ שרצה להוציא דברי הרמב"ם מפשטן מכח קושייה ופשוט בכוונת הרמב"ם דהוא הדין שניסוך המים היה בשאר ימות השנה חייב ועיין בתוס' זבחים דף ק"י ע"ב בד"ה אי להלן בשאר ימות השנה דלמאן דאמר קרבו נסכים במדבר חייב בשאר ימות השנה וא"כ בחג דבלשון חכמים לאו דווקא, ולענין קושיית התוס' משלמים ששחטן בחוץ קודם שיפתחו דלתות ההיכל לא קשה מידי דאפשר לחלק בין מחוסר זמן דממילא אתיא ובין מחוסר זמן דהגפת הדלתות עכ"ד.

ובאמת מוכח כן מלשון הרמב"ם כהמרכבת המשנה דאפילו מנסך מים בחוץ בשאר ימות השנה חייב, ויותר מבואר זה בהלכה ד' שכתב וכן המנסך מים פחות מג' לוגין בחוץ פטור בין בחג בין בשאר ימות השנה וכו' מוכח דווקא מפני שהוא פחות מכשיעור פטור אבל אם היו המים כשיעור ג' לוגין ונסכן בחוץ אפילו בשאר ימות השנה חייב ודוק.

והנה בפרק ט' מהל' ביאת מקדש הל' ב' כתב ואין הזר חייב מיתה אלא על ארבע עבודות בלבד על הזריקה ועל הקטרה ועל ניסוך המים בחג וכו' עכ"ל.

והרמב"ם פרק ט' מהל' מעילה הל' ט' מים שמנסכין בחג הסוכות וכו' נתנו אותן בצלוחית מועלין בכולן, שהרי הן מכלל הנסכים עכ"ל. והוא משנה וגמ' מעילה דף י"ג, ובזבחים דף ק"י ע"ב אמרינן שם בברייתא המנסך ג' לוגין בחוץ חייב, ר"א אומר אם מלאן לשם חג חייב, ואמרינן התם דביש שיעור למים פליגי, ובתוס' מפרש שם דת"ק דווקא ג' לוגין קאמר ור"א ס"ל דאין שיעור למים ומשו"ה אם מלאן לשם חג אפילו פחות מג' לוגין חייב משמע מדבריהם דלמ"ד דאין שיעור למים אין להם שיעור לא למעלה ולא למטה ואם כן תקשה על הרמב"ם דבהל' מעילה פסק כר' יוחנן דאין שיעור למים ולפיכך מועלין בכולן ובהל' מעשה הקרבנות פסק דהמנסך פחות מג' לוגין בחוץ פטור ולדברי התוס' הם תרי פסקי דסתרי אהדדי, וע"כ צ"ל דאין להם שיעור למעלה אבל יש שיעור למטה אבל לא ידענא טעמא מאי דממ"נ אי איתקש לניסוך היין יהיה להם שיעור בין למטה בין למעלה...¹

הקודם מכל מקום קדושת פה יכול להקדישן בלילה ואין עובר בזה משום בל תקדיש כדין מקדיש בעל מומין ודברים שאין ראויין, והראייה שהרי שואבין אותן לשמן בלילה, ועל צד זה גורסין מה ניסוך המים מאורתא שהרי הזכרה מעין קדושת הפה היא וכו' עכ"ל.

מפורש בדבריו שניסוך המים בא מחמת הזבח וניסוך המים אינו בא בלילה וגורס גירסא אחרת בגמ' תענית, והביא עוד בשם מפרשים שאם שכח ולא הביא נסכי מים עם הזבח יש לו תשלומין כמו שאר נסכים ובאין בלילה, וכן צריך לומר למפרשים אלו שבאים אפילו לאחר עשרה ימים כמו שאר נסכים של יין דאמרינן בתמורה דף י"ד מנחתם ונסכיהם בלילה מנחתם ונסכיהם למחר

¹ כאן חסר מעט בכת"י המחבר וחבל על דאבדין.

בבאין בפני עצמן עיי"ש, וכיוון שלניסוך המים דין נסכים יש להם כל מה שנוהג בנסכי יין נוהג בניסוך המים ובזה יתורץ דברי הרמב"ם וקושיית התוס' זבחים דף ק"י מה דאמרינן בגמ' אי מה להלן בשאר ימות השנה אף כאן בשאר ימות השנה, והקשו בתוס' תימה דהא ר' עקיבא מודה דאין ניסוך המים אלא בחג ועיי"ש מה שתירצו והבאתי זה לעיל, ולפי שיטת היש מפרשים שהביא המאירי דלניסוך המים יש תשלומין כמו בכל נסכים ואם לא הקריב עם הזבח יכולים לנסכן אפילו בלילה ואפילו למחר כמו שאר נסכים אפשר דחייב על ניסוך המים בשאר ימות השנה בניסך בחוץ, דאם לא ניסך המים עם הזבח מנסכן אפילו לאחר כמה ימים לתשלומין ואפילו לאחר החג כמו שאר נסכים, ולפיכך אם נסכן בחוץ בשאר ימות השנה חייב, ולפי זה יהיה הפירוש בגמ' זבחים דף ק"י דלר' עקיבא דיליף ניסוך המים מ'ונסכיה' בשני נסכים הכתוב מדבר יש לניסוך המים דין נסכים וכל מה שנוהג בניסוך היין נוהג בניסוך המים, אבל ר' נחוניא איש בקעת דיליף דין ניסוך המים דהוי הלכה למשה מסיני הוי הלכה מחודשת שאין זה שייך לניסוך היין ואינו בא עם הזבח רק חובת היום וממילא לא בא בשאר ימות השנה, ועיין בערוך לנר סוכה דף נ' תולה דין זה אם ניסוך המים הוי כנסכים הבאים מחמת הזבח תלי בפלוגתא דתנאי שהבאתי ואח"כ מביא דברי הריטב"א עיי"ש.

והנה בגבורת ארי ריש תענית מסיק דניסוך המים אינו חובת קרבן אלא חובת היום בפ"ע הוא, אלא שהקשה לפי זה על מה דאמרינן יומא דף כ"ד ע"א ד' עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה ניסוך המים וניסוך היין, וכיוון דניסוך המים כשרה בלילה שקודם הזבח כפי הגמ', ריש תענית וכפי גירסא שלנו וכן מבואר בתוס' שם וכן הוא בירושלמי סוכה וכן פסק הרמב"ם פרק י' מהל' תמידין ומוספין הל' ז' ובמשנה למלך שם, אמאי זר חייב מיתה על ניסוך המים הא ביומא דף כ"ז ע"ב אמר ר"י זר שסידר המערכה חייב מיתה, מתקיף לה ר"ז וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה וזר חייב עליה מיתה, ופריך והרי איברים ופדרים ומשני סוף עבודה דיממא היא, והרי תרומת הדשן תחילת עבודה דיממא הוא וכו' שמעינן מזה דעבודה שכשירה בלילה ואינה סוף עבודת יום ולא תחילת עבודת יום אין זר חייב עליה מיתה ואם כן ניסוך המים שכשר בליל יו"ט ראשון, ואם כן ע"כ אינו סוף עבודת יום דהא היום שעבר יום חול היה ואמאי זר חייב מיתה עיי"ש שהאריך בזה ונשאר בקושייה, והיא באמת פלא גדול מאוד.

וני"ל בזה דהנה בתוספתא פרק ג' דסוכה מפורש להיפוך דלא כהריטב"א בסוכה דאיתא שם מי חג חייבין עליהן משום פיגול, ובמנחות דף ט"ו ע"ב דאפילו לר' מאיר דאמר נסכי בהמה חייבין עליהן משום פיגול אינו רק בבא עם הזבח ואם איתא דאינו חשיב בא עם הזבח למה יתחייב משום פיגול אלא וודאי חשיב בא עם הזבח, והגר"א על התוספתא מחק באמת זה מהתוספתא מה דאיתא דמי חג חייבין משום פיגול, וכן בתוס' מנחות דף ט"ו ע"ב ד"ה אפשר לשנות, מוכח גם כן כגירסת התוספתא אשר לפנינו דניסוך המים נקרא בא עם הזבח ויכול לפגל לר' מאיר עיי"ש.

ונראה מכל זה דבניסוך המים יש שני עניינים דיש להם דין דבא בפני עצמן משום חובת היום ויש להם דין בא עם הזבח לשיטת הרמב"ם, וכמו שפסק הרמב"ם פרק ה' מהל' תמידין ומוספין הל' ט"ו ע"ב כר"ע בשתי הלחם שהם חובת היום ובאים בפני עצמם בלא כבשים מכל מקום כשהקריבו עם כבשים, הכבשים מתירין אותם עיי"ש.

והטעם לזה לפי הגמ' זבחים דף ק"י ע"ב דאיתא שם דלרבי נחוניא איש בקעת דניסוך המים הלכה למשה מסיני ולפיכך לא צריכים שיעור למים דאין לה דין נסכים, מכל מקום כתב בקריית ספר פרק י' מהל' תמידין ומוספין וז"ל כל שבעת ימי החג מנסכין את המים ע"ג המזבח ודבר זה הלמ"מ ורמ"זא במ"ם יו"ד מ"ם דיתירי בימי החג בשני בשישי ובשביעי ע"כ דבריו.

ולכאורה בריש תענית דף ב' ע"ב דרבי יהודה בן בתירה יליף ניסוך המים ממ"ס יו"ד מ"ס ולדידיה אמרינן התם דניסוך המים לא הוי רק שיתא יומא ולמ"ד הל"מ הוי ניסוך המים כל שמונה, ולכאורה משמע דלמ"ד הל"מ לא ילפינן מקרא דין ניסוך המים.

אבל הקריית ספר מפרש דאפילו למ"ד הל"מ ילפינן נמי מקרא רמז לניסוך המים ממ"ס יו"ד מ"ס. מוכח מזה דיש שני עניינים בניסוך המים מטעם הל"מ דזה אין שייכות לדין נסכים האמור בקרבנות וזה מדין חובת היום, ויש עוד דין דילפינן ממ"ס יו"ד מ"ס הנאמר בנסכים ויש על ניסוך המים דין נסכים, ובבא עם הזבח אינו בא בלילה ואינו בא לפני הזבח, אבל מטעם חובת היום הוא בא בלילה ובא לפני הזבח, ואפשר להיות דמה שיש גם דין נסכים על ניסוך המים ובא עם הזבח דילפינן ממ"ס יו"ד מ"ס זהו רק שישה ימים כמו לר' יהודה בן בתירה אבל שאר שני הימים יש עליהם דין רק מטעם הלכה למשה מסיני ואין עליהם דין נסכים רק דין חובת היום.

ולפי זה במנסך פחות מכשיעור שלוש לוגין בחוץ דחייב למאן דיליף ניסוך המים מהל"מ זה מטעם דין ניסוך של חובת היום אבל אם ינסך בשאר ימות השנה פחות מכשיעור בחוץ כיוון שפחות מכשיעור הוא רק מטעם חובת היום, וחובת היום הוא רק בחג, אבל מטעם דין הנסכים הבאים עם הזבח דאדם מביא נסכים אפילו למחר ואפילו לאחר כמה ימים וגם בניסוך המים יש דין שכזה כיוון שילפינן גם מנסכים ויכול להביא אפילו לאחר החג לדין זה בעינן כשיעור כמו נסכים דבעינן ג' לוגין, ולפי זה הגמ' זבחים דף ק"י ע"ב דמוקי דברי ר"א האומר במשנה דהמנסך מי חג בחג בחוץ חייב כמ"ד ניסוך המים הל"מ אין סתירה לדברינו, דכיוון דר"א סובר דמנסך מים בחג בחוץ חייב אפילו אין בו שלושת לוגין מים כמבואר בגמ' התם דר"א מי חג קאמר, ולדידיה צריכים לחייב בחוץ מטעם הלכה למ"מ ולא מטעם דין נסכים שיש בה דבאופן כזה היו צריכין שיעור ומחייבין אותו רק מטעם דין הל"מ שיש בדין ניסוך המים ולפיכך פטור בניסך בחוץ בשאר ימות השנה, אבל בפרק י' ממעשה הקרבנות דמיירי בניסך בחוץ בשאר ימות השנה וצריכים שיעור למים דזה מדין נסכים שיש בניסוך המים דאל"כ לא היה מחוייב בשאר ימות השנה ודוק.

ובזה יתורץ קושיית הגבורת ארי דלמה חייב זר מיתה בניסוך המים הא עבודה שכשירה בלילה ולפי זה יתורץ שכיוון שיש גם דין בניסוך שבא עם הזבח וילפינן מנסכים כמבואר והזבח מפגל אותם זה באמת לא יהיה כשר בלילה וחייב עליה זר מיתה אבל חיוב שבא מטעם הלכה למ"מ ולא צריכים לזה שיעור ויכול לנסך אפילו בלילה באמת פטור אם ניסך זר כיוון שכשר בלילה.

ולפיכך אפשר לומר ששיטת הרמב"ם בהל' מעילה שאין שיעור למים ומועלין בכולן ואין להם שיעור לא למטה ולא למעלה דכיוון דבחג ראויין הם לדין ניסוך מטעם חובת היום, ולזה לא צריכים שיעור וכיוון שראויין לקרבן מועלין בזה, אבל בפרק י"ט ממעשה הקרבנות הרי מיירי הרמב"ם בדין מים הבאים מחמת הזבח ויש עליהם דין נסכים ובעינן שיעור שלושה לוגין כמו ניסוך היין, אלא מה שקשה הוא לשון הרמב"ם שכתב בהל"ד וכן המנסך יין או מים פחות מג' לוגין בחוץ פטור בין בחג בין בשאר ימות השנה, ולפי דברינו בחג אפשר באופן אחד לחייב בחוץ בפחות מכשיעור בשבא שלא מחמת הזבח אלא מטעם חובת היום וצ"ע בזה.